ANTALYA KİTABI

SELÇUKLUDAN CUMHURİYET'E
SOSYAL BİLİMLERDE ANTALYA

— 1 —

ANTALYA
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ

ANTALYA KİTABI

SELÇUKLUDAN CUMHURİYET'E
SOSYAL BİLİMLERDE ANTALYA

— 1 —

Fotoğraf

Antalya Büyükşehir Belediyesi

Kapak Fotoğrafı
Antalya Büyükşehir Belediyesi

Grafik Tasarım
Ali NARMAN

Baskı ve Cilt
Kutlu&Avcı Ofset
Muratpaşa Mh. Emrah Cd.
Kutlu&Avcı Plaza No.17 ANTALYA
Tel.: 0242 346 85 85

Yayınevi

PALET YAYINLARI
Mimar Muzaffer Cad. Rampalı Çarşı No: 42 Meram / Konya
Tel. 0332 353 62 27
T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINCI SERTİFİKASI: 1041

ISBN
978-605-2338-71-1
Antalya, 2018

Kitabın telif hakları Antalya Büyükşehir Belediyesi'ne aittir, tamamı veya bir kısmı izinsiz basılamaz, çoğaltılamaz, kaynak gösterilmeden iktibas yapılamaz.

ANTALYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
Yüksekalan Mahallesi Adnan Menderes Bulvarı No:20 07310
Muratpaşa/ANTALYA
Tel: (0 242) 249 50 00

ANTALYA KİTABI

SELÇUKLUDAN CUMHURİYET'E SOSYAL BİLİMLERDE ANTALYA

1

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Bedia KOÇAKOĞLU

Doç. Dr. Bahset KARSLI

Arş. Gör. Demet SUSTAM

Arş. Gör. Zehra SULA

Halil İbrahim YÜCEL

Ayşe DEMİR

Antalya'nın Fethi'nin
811. Yılına Armağan Olarak Sunulmuştur.

ANTALYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

İ Ç İ N D E K İ L E R

I. BÖLÜM

ROMA CUMHURİYETİ - PAMPHYLİA (ANTALYA VE ÇEVRESİ) İLİŞKİLERİNİN NİTELİKLERİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER / Muzaffer DEMİR 22

KÖSEDAĞ SAVAŞI MAĞLUBİYETİNİN II. GIYASEDDİN KEYHÜSREV'İN PSİKOLOJİSİNE YANSIMASI: ANTALYA'DAKİ İMAR FAALİYETLERİ ÖRNEĞİ / Mahmut DEMİR 43

SELÇUKLU HÂKİMİYET SÜRECİNE KADAR MÜSLÜMAN DÜNYANIN ANTALYA İLE İLİŞKİLERİ / Mehmet AZİMLİ 55

PİRİ REİS'İN GÜNÜMÜZE ULAŞAN YEGÂNE KİTABI OLAN "BAHRİYE" SİNİN KOPYALARINDA YER ALAN ANTALYA VE YÖRESİNİN MUKAYESELİ AÇIKLAMASI / Metin ATAÇ 62

XVI. ASIRDA ANTALYA TERSANESİ VE BURADA GEMİ YAPIMI / Behset KARACA 78

ANTALYA'DA BİR AYAN AİLESİ: HACI OSMAN HANEDANI / Fahrettin TIZLAK 96

OSMANLI DÖNEMİNDE YETİŞMİŞ ANTALYALI MATEMATİK VE ASTRONOMİ BİLGİNLERİ / Ali BAKKAL 106

BİR SOSYAL KURUM OLARAK OSMANLI DEVLETİNDE ANTALYA VAKIFLARI VAKFİYE ÖRNEKLERİ / Ömer Faruk TEBER 121

ELMALI ŞEHRİNİN VAKIFLARINA DAİR BİR DEĞERLENDİRME / Hatice DURGUN / Ali Rıza ÖZER 130

OSMANLI-SAFEVİ İLİŞKİLERİNDE TEKE İLİ BÖLGESİNİN ROLÜ (15-16. Yüzyıllarda) / Bilal DEDEYEV 153

1854-1859 YILLARINA AİT TEREKE KAYITLARINDA ANTALYA'DA ÇOK EŞLİLİK VE ÇOCUK SAYISI / Betül TEZCAN 163

XIX. YÜZYILIN SONLARINDA BİR FRANSIZ SEYYAHIN ANTALYA NOTLARI / Salih TUNÇ 183

I. DÜNYA SAVAŞI'NIN BAŞLADIĞI GÜNLERDE TEKE MUTASARRIFI SABUR BEY'İN 1330 (1914) TEŞRİNİEVVEL RAPORU IŞIĞINDA ANTALYA ŞEHRİ'NİN VAZİYETİ / Mesut DEMİR 197

19. YÜZYIL'DA KADINA ŞİDDET VE KADIN ŞİKÂYETLERİNE ANTALYA YÖRESİNDEN ÖRNEKLER / Hacer YILMAZ 211

TANZİMAT SONRASI SEYAHAT REHBERLERİNE GÖRE ANTALYA'YI İÇ KISIMLARA BAĞLAYAN SEYAHAT GÜZERGÂHLARI / Nezahat BELEN 223

1895 BÜYÜK ANTALYA YANGINI (HARİK-İ KEBİR) VE SONUÇLARI / Güven DİNÇ 243

TEKE SANCAĞI TELGRAF ŞEBEKESİNİN TESİSİ VE ANTALYA TELGRAFHANESİ / Diren ÇAKILCI 261

ANTALYA DARÜLMUALLİMİN-İ İPTİDAÎYE (1903-1923) / Muhammet GÜÇLÜ 283

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ'NDE TEKE SANCAĞI'NDA EĞİTİM / Özge KURŞUN 304

II. BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİNDE ANTALYA: *ŞEHRİN MODERN DÖNEM İZDÜŞÜMLERİ*

VERİ ANALİZ YÖNTEMİYLE GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ANTALYA'DA EĞİTİM / Vedat ŞAHİN 314

ANTALYA İLİNİN DEMOGRAFİK YAPISI (1935-1950) / Nursal KUMAŞ 330

NÜFUS MÜBADELESİ İLE ANTALYA'YA İSKÂN EDİLEN MÜBADİLLER VE DURUMLARI / Ahmet ÇELİK 359

1950'DEN GÜNÜMÜZE, ANTALYA İLİNDEKİ SEÇMENLERİN SEÇİMLERE KATILIM ORANLARININ ANALİZİ / Abdülkadir ÖZDEMİR 376

TARİHİ TANIK OLARAK: ANTALYALI KORE GAZİLERİ / Rahmi DOĞANAY 390

YASSIADA'DA ANTALYA MİLLETVEKİLLERİ / Filiz ÇOLAK 401

ANTALYA MİLLETVEKİLİ MEHMET RASİH KAPLAN (1920-1950) / Büşra BAŞAR 426

20. YÜZYIL BAŞINDA ANTALYA KALESİ'NİN YIKIMI MESELESİ / Fatih ÖZÇELİK 436

ANTALYA ÖZELİNDE RİSKLİ ALAN VE YENİLEME ALANI UYGULAMASI / Arş. Gör. Esin GÜRSEL 451

ANTALYA İLİNDE MEYDANA GELEN İŞ KAZASI SAYILARINA GENEL BİR BAKIŞ VE TÜRKİYE İSTATİSTİKLERİ İLE KIYASLANMASI / Erhan DEMİR 466

III. BÖLÜM

ANTALYA'DA İKTİSADİ HAYAT: *GEÇMİŞ VE GELECEK DENKLEMİNDE ANTALYA'NIN TİCARİ HAYATI*

THE SELJUK CARAVANSERAIS IN ANTALYA AND THEIR IMPACT ON THE ECONOMIC LIFE / Adel ZEYADA 476

OSMANLI DÖNEMİNDE ANTALYA VE ÇEVRESİNDE TİCARİ HAYAT / Ahmet UZUN 492

TARİHTEN GÜNÜMÜZE ANTALYA'DA DENİZ TİCARET HUKUKU'NUN GELİŞİMİ / İlknur ULUĞ CİCİM 512

1845 YILI TEMETTÜAT DEFTERLERİNE GÖRE ANTALYA MERKEZ MAHALLELERİNİN SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI / Sıddık YILDIZ 520

GİRİŞİMCİLİK VE YEREL EKONOMİK DEĞİŞKENLER ETKİLEŞİMİ: ANTALYA İLİ VAR ANALİZİ ÖRNEĞİ / Mesut SAVRUL / Serdar KURT 533

ANTALYA + X = BARSELONA: 'X' YERİNE HANGİ İKTİSADİ DEĞERLER GELMELİ? / İrfan KALAYCI 545

DIŞ TİCARETİN MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLER ÜZERİNE ETKİLERİNİN ANALİZİ - ANTALYA İLİ ÖRNEĞİ- (2010-2017) / Nihat ALTUNTEPE 558

HAVAYOLU TAŞIMACILIĞINDA EMEK MALİYETLERİNİ DÜŞÜRMEYE YÖNELİK UYGULANAN SPLİT ÇALIŞMA MODELİ: ANTALYA HAVALİMANI ÇALIŞANLARI ÖRNEĞİ / Nilgün KANER KOÇ 574

IV. BÖLÜM

ARKEOLOJİ, COĞRAFYA, SOSYAL HAYAT VE MİMARİ ÇALIŞMALARDA ANTALYA: *GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ANTALYA'NIN KÜLTÜREL KODLARI*

ANTİK AKDENİZ'DE BİR RÜYA TABİRLERİ DERLEMECİSİ ARTEMİDORUS DALDİANUS (KEMERLİ) VE ESERİ ONEİROKRİTİKON / İslam KAVAS 590

KALEİÇİ'NDEKİ HADRİANUS TAKI: KENTSEL ARKEOLOJİ BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME/ Aytaç DÖNMEZ / Halil Mert ERDOĞAN / Mukaddes DÖNMEZ 598

ANTALYA KALEİÇİ BÖLGESİ TARİHİ SOKAK ÇEŞMELERİ VE KORUMA SORUNLARI / R. Eser GÜLTEKİN / Aydın UÇAR 613

YİVLİ MİNARE KÜLLİYESİ'NE MEKÂN-ZAMAN POETİKASI AÇISINDAN BİR YAKLAŞIM / M.Emir İLHAN 628

MANAVGAT SIRTKÖY TOLHAN YAZITI / Mustafa CANSIZ 638

ANTALYA YÖRESİNDE KINA TÜRKÜLERİ VE DELBEKÇİ KADINLAR / Serenat İSTANBULLU 648

ANTALYA'DA ÖZEL GÜN YEMEKLERİ VE İKRAMLARI / Nermin IŞIK / Gülperi DEMİR 657

ANTALYA MUTFAK KÜLTÜRÜNDE "TİRMİS" / Mahmut DAVULCU 671

YÖRÜK TÜRKMEN KÜLTÜRÜ GELENEKSEL TÖREN KEŞKEĞİ YEMEĞİ'NİN GASTRONOMİ TURİZMİ BOYUTUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ / Hakan KENDİR / Fatih USLU 692

GELENEKSEL ARICILIK VE KIRSAL KONUT EKOLOJİSİ AÇISINDAN ELMALI YÖRESİ ARI SERENLERİ İhsan BULUT / Nazlı ERDOĞAN / Berna ÖZOĞUL 702

FİNİKE GELENEKSEL KADIN İÇ GÖMLEKLERİNİN ÇAĞDAŞ GİYİME YANSIMASINA İLİŞKİN ÖRNEK TASARIMLAR/ Miyase ÇAĞDAŞ / Emine ESİRGENLER 717

ANTALYA YÖRESİNDE SAĞLIK/HASTALIKLA İLGİLİ BAZI GELENEKSEL UYGULAMALAR VE DEYİŞLER / Alparslan SANTUR 729

ANTALYA İL MERKEZİ'NİN CORINE SINIFLANDIRMASINA GÖRE ARAZİ ÖRTÜSÜ / KULLANIMINDAKİ DEĞİŞİMLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ / İlyas Sadık TEKKANAT 744

V. BÖLÜM

DİN BİLİMLERİNDE ANTALYA: *DİNİ VE KÜLTÜREL PERSPEKTİFTE ANTALYA*

ANADOLU SELÇUKLULARINDAN CUMHURİYETE ANTALYA MEVLEVİHANESİ / Şaban ORTAK 756

TÜRKİYE KÜTÜPHANELERİNDE ELYAZMASI VE MATBU ESERİ OLAN ANTALYALI BİLGİNLER / Recep DİKİCİ 776

ELMALILI HAMDİ YAZIR'IN KUR'ÂN MESAJINI ANLATIMINDA DİL VE KÜLTÜRÜMÜZDEN YANSITTIKLARI / Eyüp YAKA 792

ANTALYALI BİR ÂLİM OLARAK AHMET HAMDİ AKSEKİ'NİN ESERLERİNDE HZ. PEYGAMBER / M. Hanefi PALABIYIK 810

ANTALYA KIRSALINDA DİNİ YAŞAM: ÇİFTÇİLERİN ÜRETİM FAALİYETLERİNDE DİNİ TUTUM VE DAVRANIŞLARININ ANALİZİ / Bahset KARSLI / Süleyman KARAMAN / Ali ALBAYRAK / Orhan GÜRSU 842

VI. BÖLÜM

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATINDA ANTALYA: *ŞEHİRLERİN DE RUHU VARDIR*

HORASAN'DAN ANTALYA'YA BİR ERENİN HİKÂYESİ (Türler Arası Değişimin Örneği Olarak Abdal Musa Velayetnamesi) / Abdulselam ARVAS 856

KADI ABDURRAHMAN PAŞA'NIN ŞAHSİ TARİHİNE KURMACA YAKLAŞIMLAR / Bedia KOÇAKOĞLU 866

ALAİYE SANCAK BEYİ HÜSAMEDDİN MAHMUD BEYİN OĞLU ŞEHZÂDE ALAADDİN GAYBÎ (KAYGUSUZ ABDAL)'IN ESERLERİNİN GENEL BİR DEĞERLENDİRİLMESİ / Abdurrahman GÜZEL 883

BİR ŞEHİR VE BİR ŞAİR SANCAK BEYİ: ŞEHZADE KORKUD / Şevkiye KAZAN NAS 906

ANTALYA ve YÖRESİ AĞIZLARINDA ESKİCİL (ARKAİK) SÖZCÜKLER / Turgut TOK 922

KORKUTELİ (ANTALYA) AĞZINDA KULLANILAN KAVATA, OKU- VE SIZILA- KELİMELERİ ÜZERİNE İNCELEME / Ali CİN 932

ANTALYA'NIN ELMALI İLÇESİNİN KÖY ADLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME / Emine ATMACA 942

ANTALYA VE YÖRESİ AĞIZLARINDA MANTAR ADLARI / Ergün ACAR 965

ANTALYA TÜRKÜLERİNİN TOPLUMDİLBİLİMSEL ÖZELLİKLERİ / Özgür Kasım AYDEMİR 974

TÜRKIYƏ POEZIYASINDA ANTALYA MÖVZUSU / Mərziyyə NƏCƏFOVA 982

VII. BÖLÜM

SOSYOLOJİ ALANINDA ANTALYA: *YEREL VE KÜRESEL KAVŞAKTA ANTALYA*

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ANTALYA'NIN DEMOGRAFİK YAPISININ SOSYOLOJİK TAHLİLİ/ D. Ali ARSLAN / Gülten ARSLAN / Halil ÇAKIR 992

TÜRKİYE'DE KIR SOSYOLOJİSİNİN GELİŞİMİNDE ANTALYA KÖY ARAŞTIRMALARI / Hakan ARSLAN 1009

KONAR-GÖÇER BİR TOPLULUĞUN SON DURAĞI ANTALYA: KÖSELER CEMAATİ ÖRNEĞİ (XIX. YÜZYIL-GÜNÜMÜZ) / İlker YİĞİT 1026

GÖÇ, KENT KÜLTÜRÜ VE KENTSEL BELLEK: ANTALYA'DA GİRİT KÖKENLİ AİLELER / Sevinç GÜÇLÜ 1043

DÖŞEMEALTI'YA İSKÂN EDİLEN KARAHACILI AŞİRETİ VE YAYLA GÖÇ YOLUNUN İNCELENMESİ / Mehmet Emre Çelik..... 1057

KÜLTÜRLERARASI EVLİLİKLERDE YAŞANAN SORUNLAR: ANTALYA İLİ ÖRNEĞİ / Berat KAYA 1068

GÜNÜMÜZDE BÜYÜK EBEVEYNLİK MODELLERİ: ANTALYA'DA BÜYÜKANNELER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA /
Sinem Burcu UĞUR / Nurşen ADAK..... 1074

SERİK'TE KENTLEŞME ALGISI VE BEKLENTİLERİN GÖRÜNÜMÜ / Suat KOLUKIRIK / Hasan Hüseyin AYGÜL 1083

KENT İLE BÜTÜNLEŞME VE KENT EKOLOJİSİ ANLAMINDA CEZA UYGULAMALARI: ANTALYA'DA DENETİMLİ
SERBESTLİK / Gönül DEMEZ / Tuğçe TUNCA / Selim CANKURTARAN 1104

VIII. BÖLÜM

BELEDİYECİLİKTE VE İLETİŞİMDE ANTALYA: *KENT, İMAJ VE MARKA*

ANTALYA BELEDİYECİLİĞİNİN GELİŞİM SÜRECİ / Sercan Ceren KAŞLI 1116

YEREL YÖNETİMLERİN ÇEVRESEL HİZMET VE POLİTİKALARI: ANTALYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ /
Ömer Faruk TEKİN 1132

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN ANTALYA İLİNİN MARKA ŞEHİR VE İMAJ ALGISI /
Selin AYGEN ZETTER / Nisa EKŞİLİ 1143

ÜNİVERSİTE-KENT ETKİLEŞİMİNE AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ VE ANTALYA KENTİ ÜZERİNDEN SOSYOLOJİK BİR BAKIŞ /
Merve Suzan ILIK BİLBEN / Cansu DURSUN 1156

EKONOMİK BÜYÜME ÇERÇEVESİNDE ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN ŞEHRE YÖNELİK ALGILARI:
ANTALYA ÖRNEĞİ / Rza MAMMADOV..... 1170

ANTALYA İLİNDE SOSYAL SERMAYE DÜZEYİNİ ÖLÇMEDE STRATEJİK PLAN DEĞERLENDİRMESİNİN ROLÜ /
Azize Serap TUNÇER 1185

ANTALYA'NIN YEREL GAZETE HABERLERİNİN ANTALYA KENT MARKASI VE İMAJINA ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
Ahmet AYHAN / Fatma ÇAKMAK..... 1205

GÖSTERGEBİLİMDEN ANLAMA; TÜRKİYE'NİN KÜRESEL SİNEMAYA AÇILAN KAPISI: ULUSLARARASI
ANTALYA FİLM FESTİVALİ / Ulaş IŞIKLAR 1233

ANTALYA KÜLTÜREL BELLEĞİNDE ANTALYA FİLM FESTİVALİ / Ergün VEREN 1250

IX. BÖLÜM

ANTALYA'DA TURİZM: *ŞEHRİN KADİM GEÇMİŞİNİN VE MARKA GELECEĞİNİN KÜRESEL HİKÂYESİ*

TÜRKİYE'DE TURİZMİN ÇEŞİTLENDİRİLMESİNDE NOSTALJİ SPOR TURİZMİ: ANTALYA'DA DÜZENLENEN
YAĞLI GÜREŞLER / Arif GÜNGÖR / Fatih TURGUT..... 1260

ANTALYA İLİNE YÖNELİK DIŞ TURİZM TALEBİNİN MODELLENMESİ VE 2018-2019 YILLARI İÇİN
TAHMİNLENMESİ / Hakan ÖNDES 1279

HÜZÜN TURİZMİ BAĞLAMINDA XANTHOS ANTİK KENTİ / Dilara BAHTİYAR SARI 1293

RUSYA İLE ULUSLARARASI İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ VE TÜRKİYE'NİN POZİTİF TURİSTİK İMAJININ OLUŞUMUNDA
ANTALYA TURİZMİNDE RUS DİLİ KULLANIMININ YERİ VE ÖNEMİ / Keziban TOPBAŞOĞLU / Linar KHAZİEV..... 1307

ANTALYA'DAKİ 3 YILDIZLI OTELLERİN KURUMSAL WEB SİTELERİNİN ANALİZİ /
Hüseyin Önlem ERSÖZ / İsmail Mert ÖZDEMİR..... 1318

YENİ NESİL TURİST KARTLARI: ANTALYA DESTİNASYONU TURİST KARTI ÖNERİSİ
Yunus TOPSAKAL / Nedim YÜZBAŞIOĞLU / Pınar ÇELİK..... 1329

1854-1859 YILLARINA AİT TEREKE KAYITLARINDA ANTALYA'DA ÇOK EŞLİLİK VE ÇOCUK SAYISI

(8 NUMARALI ANTALYA ŞER'İYE SİCİLİNE GÖRE)

Betül TEZCAN[317]

Öz

Toplumsal tarih çalışmalarında kullanılan önemli kaynaklardan biri, hiç şüphesiz şer'iye sicilleridir. Şer'iye sicilleri içerisinde yer alan veya müstakil olarak tutulan tereke kayıtları da sosyal tarih çalışmalarının çeşitli boyutlarına ışık tutmaları bakımından önem arz etmektedir. Kısaca, ölen kimsenin geride bıraktığı her şey ve bunların taksimiyle ilgili belgeler olarak tanımlanabilecek tereke, dönemin sosyo-kültürel yapısı ve yaşamıyla ilgili olarak veriler sunmanın yanında; aile kurumuna dair bilgiler vermesi açısından da hayli önemlidir.

Bu çalışmada; 1854-1859 tarihleri arasında Antalya'da çok eşlilik konusu değerlendirilecek, toplumun bu konuda bir eğiliminin olup olmadığı tespit edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca tereke sahiplerinin çocuk durumları da ele alınacaktır. 8 Numaralı Antalya Şer'iye sicilinde yer alan tereke kayıtları çalışmanın temel kaynağını oluşturmaktadır.

Giriş

Şer'iye Sicilleri ve 8 Numaralı Antalya Şer'iye Sicili

Osmanlı Devleti'nin toplumu, ekonomisi, hukuku gibi pek çok konuda veriler sunan şer'iye sicilleri aile hayatıyla ilgili önemli bilgiler vermektedir. *Kadı* ya da *naibi* tarafından tutulan; kadı sicili, kadı divanı, mahkeme kayıtları, sicillât-ı şer'iye gibi adlarla isimlendirilen bu defterler Osmanlı Devleti'nde merkez ve taşradaki her kesimden insan arasındaki hukukî ilişkiler ve anlaşmazlıklara dair kayıtlar içermektedir.[318]

317 Araştırma Görevlisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü.
318 Yunus Uğur, "Şer'iye Sicilleri", *DİA*, Cilt 39, İstanbul 2010, 8-11, s. 8.

Çalışmamıza kaynaklık eden 8 Numaralı Antalya Şer'iye Sicili[319] Antalya Kazası'nın 1854-1859 yılları aralığına dair barındırdığı kayıtlarla döneme ışık tutmaktadır. Sicilde çok sayıda tereke kaydı yer alması sosyo-ekonomik durumu ortaya koymanın yanı sıra aile kurumuna dair sayısal veriler sunması bakımından önem arz etmektedir. Çeşitli konular hakkında düzenlenmiş hüccetler dışında sicilde konumuza ışık tutacak 104 adet tereke kaydına rastlanmıştır. Bu sayıya, sicilde mükerrer olarak kaydedilmiş terekeler dahil edilmemiştir. Elbette ifade edilmesi gereken önemli nokta; her türlü miras ilişkisinin ve tereke anlaşmazlığının mahkemeye taşınmamasıdır. Çünkü *kassâm* denen görevliler veya kadılar tereke işlemlerinden resm-i kısmet adıyla bir vergi almaktaydı.[320] Bu zaruretten dolayı insanlar, pek tabi olarak anlaşmazlıklarını mahkemede çözmekten imtina etmişlerdir. Çalışmada bu durum göz önünde bulundurulmuştur. Ancak 104 tereke kaydının genel durum hakkında önemli veriler sunduğunu yadsımamak gerekmektedir. Zira mahkemeye yansımayan veya kayıt dışı terekelerin; kayıtlı terekelerden elde edilen ortalamaya dâhil edildiğinde büyük oranda değişiklik oluşturmayacağı tahmin edilmektedir.

Bilindiği gibi tereke borç ve alacakları da dâhil olmak üzere ölenin geride bıraktıklarıdır. Şer'iye sicillerinden ayrı olarak da tutulabilen bu kayıtları tutma görevi başlarda kadılara ait olsa da zamanla bu görev kadı maiyetindeki kassâm adı verilen memurlara bırakılmıştır.[321] Söz konusu sicilde yer alan terekelerle ilgili çeşitli dava sicillerinin de bulunduğunu belirtmek gerekmektedir. Ancak çalışmamız çok eşlilik ve çocuk sayılarını temel aldığından, bu verileri sağlayacak tereke kayıtları dikkate alınmıştır. 1852-1859 (1268-1275) yılları aralığına dair kayıtları içeren söz konusu sicilde, incelenen terekelerden yalnız biri 1852 yılına aittir, geri kalan terekeler 1854 (1271) tarihinden itibaren tarihlenmiştir ve kronolojik olarak 1859 yılına kadar gitmektedir. 25 R.Ahir 1268/17 Şubat 1852 tarihli tereke Anna veledet-i Dimitri isimli Hristiyan bir kadına aittir. Çok eşlilik konusu erkek terekeleri üzerinden değerlendirileceği için çalışmanın başlığı 1854-1859 tarihlerine ait kayıtlar temel alınarak oluşturulmuştur.

Tereke kayıtları istatistik ilminin gelişmediği bir döneme ışık tutmaları bakımından önem arz etmektedir. Özellikle nüfusa dair veriler sunmaları ve aile ilişkilerini bu haliyle yansıtmaları terekeleri sosyo-ekonomik durumu izahta başvuru kaynağı yapmaktadır. Bir terekede, tereke sahibinin memleketi/ikamet yeri ve şayet kaydedilmişse ne şekilde öldüğü bilgisinden sonra, varsa unvanıyla birlikte künyesi verilir ve ardından verasetinin kimlere intikal ettiği kayıt altına alınırdı. Çalışmanın bel kemiğini oluşturan ve vereselerin sıralandığı kısım oldukça önem arz etmektedir. Zira bu bölümde ölen kişi kadınsa ve varsa eşi ve çocukları sıralanır ardından diğer vereseler yazılırdı. Aynı şekilde ölen kişi erkekse ve şayet var ise eşi ve eşleri vereseleri olarak kaydedilir, daha sonra büyük ve küçük olmaları da belirtilerek çocukları yazılırdı. Çocuklar farklı annelerden dünyaya gelmişse bunun bilgisine burada ulaşmak da mümkün olabilmektedir. Ayrıca birden fazla evlilik yapıldığını gösteren, ancak aynı anda çok eşlilik durumunu net bir şekilde belirtmeyen bir durum daha dikkat çeker ki o da vefat etmiş eşin çocukların *müteveffiye* anneleri olarak kaydedilmesidir.

Terekelerde dikkat çeken önemli bir husus gayrimüslimlere ait kayıtlarını da barındırmasıdır. Bu durum temelde Müslim-gayrimüslimler arasında tereke yazım ve taksimatı konusunda ayrım olmamasından kaynaklanmaktadır. Ancak bu tarz kayıtlara rastlanmayacak olması durumu ise gayrimüslimlerin miras meselelerini kendi ruhanî temsilcilikleri aracılığıyla halledebilmele-

319 Bundan sonra *AŞS* olarak kullanılacaktır.
320 Ahmet Tabakoğlu, "Resim", *DİA*, Cilt 34, İstanbul 2007, 582-584, s. 583.
321 Tahsin Özcan, "Muhallefat", *DİA*, Cilt 30, İstanbul, 406-407, s. 406.

rindendir. Bu da cemaat mahkemeleri yoluyla olmaktadır. Davaların şeriat mahkemelerine taşınmasının sebebi ise Osmanlı Devleti'nin daha sonra çıkabilecek anlaşmazlıklarda ilgili davaların önceden şer'i mahkemelerde görülüp görülmemesini dikkate alması, dolayısıyla gayrimüslimlerin daha geçerli bir yolu tercih etme kaygısıdır. Bu konudaki davalar, düzenli kanun yolu ile çözülmek ve daha düşük masraflı olması sebebiyle gayrimüslimler tarafından şeriat mahkemelerine taşınabilmekteydi.[322]

Çok Eşlilik ve Çocuklar

Çok eşlilik, aynı anda birden fazla eşle evli olma durumunu izah etmektedir. Bu konu, toplumsal olduğu kadar, dinî sebeplere de dayalı olarak tartışma yaratan bir mesele olmuştur. Bu husus kadın haklarının büyük ölçüde sorgulanmaya başlandığı 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İslam coğrafyasının çeşitli bölgelerinde tartışılır hale gelmiştir.[323] Yahudilik ve Hristiyanlıkta olduğu gibi İslam dininde de çok eşlilik yasaklanmış bir olgu olmamakla birlikte tek eşlilik teşvik edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de bu durum şu ayetle dile getirilmiştir: *"Eğer yetim olan (kız)lar hakkında (kendileriyle evlendiğiniz takdirde) adâletli olamayacağınızdan korkarsanız, o hâlde size helâl olan (başka) kadınlardan iki(nci), üç(üncü) ve (en çok) dörd(üncü hanımınız) olacak şekilde nikâhlayın! Buna rağmen (onların da aralarında adâletli olamayacağınızdan korkarsanız, artık bir tek (hanım) veya sâhib olduğunuz câriyeler (ile yetinin)! Bu, haksızlık etmemenize daha yakındır."*[324] Ayet açık şekilde adalet konusuna dikkat çekmekte ve adaletin tesisi noktasında emin olunamaması halinde tek eşle yetinilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Zira Kur'an'a göre eşler arasında adaleti tesis etmek zordur ve hatta mümkün görünmemektedir.[325] Buna rağmen pratikte çok eşliliğin varlığını İslam âlimleri çeşitli sebepler açısından izah etmeye çalışmışlar; daha ziyade nüfus, erkek çocuk isteği, kadın ve erkek nüfus arasındaki dengesizlik ve karı-koca arasındaki birtakım sorunların çok eşliliğe zemin hazırladığı fikrinde birleşmişlerdir.[326]

Osmanlı toplumu özelinde bakıldığında; çok eşliliğin yaygın olmamakla birlikte uygulamada var olduğu görülmektedir. Klasik dönem Osmanlı toplumu üzerinde tereke kayıtları esas alınarak yapılan çalışmalarda, çok eşliliğin oranının % 5-12 arasında seyrettiği ve köylerde şehirlere göre çok eşliliğin oranın daha düşük olduğu görülmüştür.[327] Bunun elbette çeşitli sebepleri vardır. Toplumsal ve içgüdüsel birtakım kaygılar ve zorunluluklar bireyleri çok eşliliğe götürebilmektedir. Bu kaygıların başında çocuk sahibi olma arzusu gelmektedir. Ayrıca başından beri tarım toplumu olma özelliği gösteren Osmanlı tebaası, modernleşmenin başladığı asır olan 19. yüzyılda da bu özelliğini sürdürüyor ve nüfusun %80'i hâlâ köylerde yaşıyordu.[328] Dolayısıyla bir tarım toplumu olmanın getirdiği birtakım zorunluluklar iş gücüne, daha açık ifadeyle erkek çocuğuna ihtiyacı gündeme getirmiştir. Bu da çok eşliliğe temel oluşturan sebeplerden biri olmuştur.

322 Ekrem Buğra Ekinci, "Tanzimat Devri Osmanlı Mahkemeleri", *Türkler,* Cilt 13, YTY., Ankara 2002, 771-779, s. 777.
323 Abdurrahman Kurt, "Dinî Kaynakların Çokeşliliğe İlişkin Görüşleri ve Osmanlılarda Çok Eşlilik", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Sayı: 8,Cilt: 8, 1999, 183-214, s. 201.
324 *Kur'an-ı Kerim*, Nisa Suresi, 3. Ayet.
325 *Kur'an-ı Kerim*, Nisa Suresi, 129. Ayet.
326 Kevser Kâmil Ali, Salim Öğüt, "Çok Evlilik", *DİA,* Cilt 8, 365-369, s. 366..
327 Ahmet Tabakoğlu, "Osmanlı Toplumunda Aile", *Sosyal ve Kültürel Değişme Sürecinde Aile,* Cilt 1, Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yay., Ankara 1992, 92-96, s. 92.
328 Mehmet Öz, "Osmanlı Toplumu", *DİA,* Cilt 33, 532-538, s. 536.

Genel bir kabulü de burada dile getirmekte yarar vardır. Çok eşlilik her zaman ihtiyaç ya da zorunlulukların doğurduğu bir durum olmamıştır. Erkeklerin ekonomik seviyelerinin çok eşlilikte belirleyici olduğu da görülmektedir. Yani maddî refah düzeyine sahip olan erkekler çok eşli olmakta sakınca görmeyip buna eğilimli olmuşlardır. Ancak burada belirtilmesi gereken husus çoğu zaman çok kadınla evlenme durumunun ilk eşin rızasına bağlı olmasıdır. Şayet ilk eş ikinci evliliğe karşı ise çok eşlilik uygulanamamaktadır.[329] İlk eş nikah akdi sırasında bu konuda bir teyit almak durumundadır. Yani kadın kocasının tek eşli kalmasını evlilik akdi sırasında şart koşabilir. Kanaatimizce kadının ikinci bir eşi istememesinin temelinde özel sebepler olabileceği gibi miras hukukuna dair kaideler de etkili olabilmektedir. Çünkü bir eş kocası mirasından şartlara göre (diğer vereselerin yakınlık durumuna göre) dörtte bir ya da sekizde bir pay almaktadır ve birden fazla eş varsa bu hisse eşler arasında eşit şekilde pay edilmektedir.[330] Tahmin ediliyor ki eşler miras haklarına ortak olunmasını pek tabi hoş karşılayıp razı olmayacaklardır.

Konu hakkındaki bu genel izahattan sonra, incelenen tereke kayıtları bağlamında çok eşlilikle ilgili olarak elde edilen veriler aşağıda çeşitli başlıklar altında sunulmuştur.

Dinî Durumlarına Göre Tereke Sahipleri

Antalya Şer'iye sicillerinde yer alan 104 adet tereke kaydına bakıldığında tereke sahipleri arasında Hristiyan olanlara da rastlanmıştır. Bu kayıtlardan 11 tanesinin gayrimüslim tebaadan kimselere ait olduğu tespit edilmiştir. Hristiyan olan bu kimselerden 4'ü kadındır. Kadınlardan Anna veledet-i Dimitri'nin terekesi çalışmamızın tarihlendiği 1854-1859 aralığına ait olmayıp 25

329 Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İrfan Matbaası, İstanbul 1974, s. 231-232.
330 Üçok, C., A. Mumcu, G., Bozkurt, *Türk Hukuk Tarihi*, Savaş Yay., Ankara 2002, s. 107-108.

R.Ahir 1268/17 Şubat 1852 tarihlidir.[331] Herhangi bir eş ya da çocuk varisi olmaması dolayısıyla bekar öldüğü tahmin edilen Anna bint Arab İlyas diğer nasraniye kadınlardan farklı olarak "bint" olarak kaydedilmiştir.[332] Hristiyanların yaşadığı mahallelere bakıldığında çeşitli sebeplerle Antalya'da bulunanlar ve kalıcı olmayanlar dışındakilerin, Antalya'nın Cami-i Cedid ve Makbule Mahallelerinde ikamet ettikleri görülmektedir. Bu mahallelerde ikamet eden Müslimlerin de olması, Müslim-gayrimüslim tebaanın birlikte yaşadıkları ve aralarında yaşamsal bir sınır bulunmadığını göstermektedir.

Tablo 1: Gayrimüslim Terekeleri

Tereke Sahibi	Mahalle
Anna veledet-i Dimitri	Cami-i Cedid Mahallesi
Marina veledet-i Yorgi	Makbule Mahallesi
Eleni veledet-i Yorgi	Cami-i Cedid Mahallesi
Anna bint Arab İlyas	Cami-i Cedid Mahallesi
Kabak Yani oğlu Hacı Kiryako veled-i Yani	Ispartalı olup Antalya'da İki Kapulu Han'da ticaret için misafir iken vefat etmiştir.
Kara Yazıcıoğlu Hacı İstirati veled-i Dimitri	Makbule Mahallesi
Kablan veled-i Sava	Cami-i Cedid Mahallesi
Karayazıcı oğlu Hacı veled-i Dimitri	Makbule Mahallesi
Hancı Hacı Erselan veled-i Sava	Cami-i Cedid Mahallesi
Kaya oğlu Kostandi veled-i Etnay	Makbule Mahallesi
Hacı Kul olarak bilinen Estefroz veled-i Tanaş	Makbule Mahallesi

Cinsiyete Göre Tereke Sahipleri

Bu çalışma çok eşlilik ve çocuk sayılarını esas almasına rağmen terekeler arasında kadınlara ait olanların varlığını ifade etmeden geçmek çeşitliliği göstermeye engel olacaktır. O sebeple kadınlara ait terekelerin de burada ifade edilmesi zarureti hasıl olmuştur. 104 tereke kaydından 23 tanesi kadın/kızlara aittir. Bunlar içerisinde yukarıda da ifade edildiği üzere 4 tanesi gayrimüslimdir. Geriye kalan 19 adet tereke kaydı, Müslüman kadınlara aittir. Gayrimüslimlerden Anna bint Arab İlyas, Müslimlerden Ali bey oğlu Ömer Ali bin İbrahim'in iki kızı Aişe[333] ve Havva[334] ile Emine bint Süleyman[335] bekar olarak (sağir iken) vefat etmiştir. Fatıma bint Abdullah'ın veresesi olmadığından terekesi beyt'ül-mala intikal etmiştir.[336] Şeyh Sinan Mahallesi'nden Ümmügülsüm bint Abdullah'ın vereseleri arasında çocuk yoktur.[337] Aslen Alaiye Kazası'na tabi Kıllı Karyesi'nden olup Antalya'nın Değirmenönü Mahallesi'nde sakin iken vefat eden Ümmügülsüm bint Kara Yu-

331 *AŞS*, 4, 2a.
332 *AŞS*, 127, 59b.
333 *AŞS*, 52, 21a.
334 *AŞS*, 53, 21a.
335 *AŞS*, 25, 11a.
336 *AŞS*, 93, 35a.
337 *AŞS*, 95, 37a.

suf'un verasetiyle ilgili bir vekalet kaydında vereseleri arasında çocuğu olmadığı görülmektedir.[338] Söz konusu bu kayıt tereke kaydı barındırmadığından kadın terekeleri arasında belirtilmemiştir. İstanos Nahiyesi'ne tabi Kışlakçı Karyesi'nden Mehmed bin Abdülmecid'in vereselerinden olup daha sonra vefat eden Şehriye bint Ömer'in vereseleri arasında Mehmed bin Abdülmecid'den olan iki oğluyla birlikte yeni zevci Kocan oğlu İbrahim yer almaktadır.[339] Başka bir veresesi bulunmadığından ikinci eşinden çocuk sahibi olmadığı anlaşılmaktadır.

Aile ilişkilerine dair önemli bir veri sunması bakımından ifade edilmesi gereken Hadice bint Hafız Ahmed'in veraseti; eşi, annesi, babası ve küçük yaştaki oğlu Hasan Ali'ye intikal etmiştir. Hadice Hatun'un varisleri arasında yer aldığı Kulak oğlu Ali bin Kulak Hasan ilk eşidir. Hadice Hatun'un varisleri arasında ise yeni eşi Mehmed bin Kulak Hasan bulunmaktadır. Bu durum Hadice Hatun'un, ilk eşinin vefatından sonra kayınbiraderiyle evlendiğini ve ondan bir çocuk sahibi olduğunu göstermektedir.[340]

Aslen Karahisar-ı Sahib Sancağı Çal Kazası'na tabi İnceler Karyesi'nden iken, hac dönüşü Antalya merhalesine geldiğinde vefat eden Garibe bint Salih'in terekesi ise vereselerine teslim edilmek üzere vasi yedine teslim edilmiştir.[341]

İncelenen 104 tereke kaydından 81 tanesi erkeklere aittir. Bu kayıtlar içerisinde gayrimüslim erkeklere ait olanların sayısı ise 7'dir. Erkeklere ait terekeler çok eşlilik ve çocuk sayıları konusunda ayrıca ele alınacağından burada yalnızca sayısal olarak verilmiştir.

Tablo 2: Kadın Terekeleri

Tereke Sahibi	Mahalle/Köy
Anna veledet-i Dimitri	Cami-i Cedid Mahallesi
Marina veled-i Yorgi	Makbule Mahallesi
el-Hace Mebruke bint Ali	Makbule Mahallesi
Şerife bint İbrahim	Çavuş Bağçesi Mahallesi
Eleni veled-i Yorgi	Cami-i Cedid Mahallesi
Hadice bint Hafız Ahmed	Meydan Mahallesi
Emine bint Süleyman	İstanos Nahiyesi'ne tabi Ali Fahreddin-i Sağir Karyesi
Şehriye bint Ömer	İstanos Nahiyesi'ne tabi Kışlakçı Karyesi
Fatıma bint Hacı Mustafa	Çavuş Bağçesi Mahallesi
Aişe bint Mehmed Ali	Tahıl Bazarı Mahallesi
Aişe bint Ali bey oğlu Ömer Ali bin İbrahim	Makbule Mahallesi
Havva bint Ali bey oğlu Ömer Ali bin İbrahim	Makbule Mahallesi
Kamile bint İbrahim	Ekdir Hasan Mahallesi
Fatıma bint Şeyh Bekir	Ahi Kızı Mahallesi
Aişe bint Mustafa	Sofular Mahallesi

338 *AŞS*, 96, 37b.
339 *AŞS*, 35, 15a.
340 *AŞS*, 21, 10b.
341 *AŞS*, 78, 30a.

Tereke Sahibi	Mahalle/Köy
Garibe bint Salih	Karahisar-i Sahib Sancağı Çal Kazası'na tabi İnceler Karyesi
Aişe Hatun	Karabayır Mahallesi
Fatıma bint Abdullah	Meydan Mahallesi
Ümmügülsüm bint Abdullah	Şeyh Sinan Mahallesi
Nimetullah bint Musa	Tuzcular Mahallesi
Şerife bint İbrahim	Sofular Mahallesi
Emine bint Ekçi Ali bin Mustafa	İskender Çelebi Mahallesi
Anna bint Arab İlyas	Cami-i Cedid Mahallesi

Bekar Olarak veya Varis Bırakmadan Vefat Edenler

Kadın/kızlara ait terekelerden bahsedilirken biri gayrimüslim olmak üzere 4 tereke sahibinin bekar/sağir olarak vefat ettiği belirtilmişti. Çok eşlilik ve çocuk sayılarının tespitinde erkek terekelerinden hareket edildiğini bir kez daha dile getirerek erkeklere ait terekelerin kaç tanesinin bekar olanlara ait olduğunu belirtmekte de yarar bulunduğu ifade edilmelidir. Bunlar küçük yaşta oldukları ya da evlenmedikleri için evli olup çocuksuz olanlardan farklı bir durum arz etmiş, bu sebeple ortalamayı etkilememiş, bu yüzden aşağıda işlenecek olan çok eşlilik ve çocuk sayıları konusuna dâhil edilmemiştir. Bunlardan sağir olarak vefat eden Halil bin Derviş Hüseyin bin Mustafa'nın terekesi, annesi ve kardeşleri Abdullah, Yakub, Mustafa, Hüseyin ve Fatıma'ya babasından kalan mallar da dâhil olmak üzere intikal etmiştir. Abdullah anne bir kardeşidir.[342] Küçük yaşta vefat eden Hasan Ali'nin veraseti de babası ve anneannesine intikal etmiştir.[343]

Sağir olmayıp bekar vefat eden İbrahim Efendi'nin babası Molla Halil'in verasetinden düşen hissesiyle birlikte terekesi, annesi Aişe Hatun ve kardeşleri Molla Hüseyin, Emin Efendi, İsmail Çaviş, Şerife, Fatıma ve Elife'ye intikal etmiştir.[344] Yarbaş Çandırı Karyesi'nden olan Kara Hüseyin oğlu Mehmed'in varislerinden olup daha sonra vefat eden kebir oğulları Hüseyin[345] ve Ali[346]'nin birbirlerine varis olmadıklarından aynı anda öldükleri düşünülmektedir.

Baba Doğan Mahallesi ahalisinden iken Silistre canibinde ölen ve asakir-i şahaneden Karagöz oğlu Hüseyin bin Şeyh Cansız el-Hac İsmail Hasan bin Mustafa'nın, bekar olarak vefat ettiği geride ne bir eş ne de bir çocuk bırakmasından anlaşılmaktadır. Terekesi annesi ve amca oğluna intikal etmiştir. Hüseyin'in onu farklı kılan bir özelliği de terekesinin borçlarını edaya dahi kifayet etmemesidir.[347]

Herhangi bir varis geride bırakmayanlara bakıldığında; bunların ziyadesiyle Antalyalı olmayıp bir vesileyle orada bulunup vefat edenler olduğu görülmektedir. Bunlar arasında Kahireli olup Alaiye tarafından deniz yoluyla Antalya'ya gelirken boğularak ölen Sayis Arab bin Mehmed

342 *AŞS*, 49, 20a.
343 *AŞS*, 22, 10b.
344 *AŞS*, 89, 34b.
345 *AŞS*, 99, 38a.
346 *AŞS*, 100, 38b.
347 *AŞS*, 61, 25a.

bin Mustafa bilinen bir varisi olmadığından terekesi Teke emval sandığına alınmıştır.[348] Benzer şekilde İstanos Nahiyesi'ne tabi Osman Halifeler Karyesi ahalisinden olup Antalya'da Timurcu Kara Mahallesi'nde Bağçevan Durali isimli kişinin evinde sakin iken vefat eden ve Kansız olarak bilinen Süleyman bin Ali'nin müzayede ile satılan terekesinden borçları düşülereke kalan emval sandığına konulmuştur.[349] Aslen Alaiye ahalisinden olup Antalya'da misaferet üzere sakin iken vefat eden ve gemici taifesinden olan Zenci Selim bin Abdullah geride varis bırakmadığından borçları da düşülerek kalan tereke meblağı emval sandığına intikal etmiştir.[350] Aslen Alaiye'den olup İsmail Efendi Medresesinde misafir iken vefat eden Eskici el-Hac Mehmed bin Abdullah'ın da varisi olmadığından malları beytülmala intikal etmiştir.[351]

Bingazi ahalisinden ve Esirci taifesinden olup Antalya'da Bir Kapulu Han'da misafir iken vefat eden Abdülhayr[352], Rumeli Vilayeti Gümülcine Kazası sakinlerinden iken Beşkonak Nahiyesi'nde memuriyet üzere bulunurken vefat eden Hasan bin Abdülkadir[353]in terekesi de emval sandığına intikal etmiştir. Aslen Alaiye Sancağı dâhilinde Marulya Kazası'na bağlı Sülles Karyesi'nden iken Hicaz dönüşünde Antalya'da vefat eden Hacı Ali Efendi ibn Abdurrahman[354]'ın ve aslen Rumelili olup Antalya iskelesinde bulunan handa misafir iken vefat eden Hüseyin bin Abdullah[355]ın, müzayede ile satışı yapılan terekesinden, borçlarının edasıyla kalan meblağ beyt'ül-mala intikal etmiştir. Varis bırakmadan ölenlerden yalnız bir tanesi Antalya ahalisindendir. Meydan Mahallesi sakinlerinden olan Fatıma bint Abdullah'ın veraseti beyt'ül-mala intikal etmiştir.[356]

Akşehir Kazası Kara Höyük Karyesi'nden iken hac dönüşü Antalya'da Bir Kapulu Han'da misafir iken vefat eden el-Hac Hüseyin ibn el-Hac İbrahim bin Abdullah'ın varislerine dair bilgi kaydı yer almasa da terekesi vereselere teslim edilmek üzere vasi yedine verilmiştir.[357]

Bu verilere göre; 81 tereke sahibi erkekten bekar veya küçük olmalarından dolayı 6 tanesinin varisleri arasında eş (ve çocuk) yoktur. 8 tanesi ise varis bırakmamıştır. 1 tanesinin verasetinin vereselere teslim edileceği yazılsa da vereseler hakkında malumat verilmemiştir.

Dul, Tek Eşli ve Çok Eşli Erkekler

Varisleri arasında çocukları olduğu halde eşleri olmayanların dul oldukları çıkarımı yapılmıştır. Veresesi içinde çocuğu olmasa da daha önce evlenmiş ve bir vesileyle (boşanma, ölüm) dul kalmış olanlar varsa da tereke kayıtlarında bilgisine ulaşılamamıştır. 5 tereke sahibinin varisleri arasında çocukları olduğu halde eşlerinin olmaması dul olarak vefat ettiklerini göstermektedir. Dul olarak vefat eden bu tereke sahipleri Müslim tebaaya mensuptur.

81 tereke sahibinden 59'u tek eşlidir. 2 tereke sahibi ise 2 eşlidir. Çok eşliler arasında geride ikiden fazla eş bırakan olmamıştır. Veraseti eşleri Fatıma bint Himmet Ali ile Fatıma bint Mehmed'e ve ilk eşi olan Fatıma bint Himmet Ali'den doğan küçük yaştaki kızına intikal eden el-Hac

348 *AŞS*, 70, 28b.
349 *AŞS*, 71, 28b.
350 *AŞS*, 73, 29a.
351 *AŞS*, 28, 12b.
352 *AŞS*, 84, 32b.
353 *AŞS*, 86, 33b.
354 *AŞS*, 87, 34a.
355 *AŞS*, 92, 35a.
356 *AŞS*, 93, 35a.
357 *AŞS*, 130, 61a.

Ali bin Ahmed Kızıllu Karyesi'ndendir.[358] Yarbaş Çandırı Karyesi'nden olan Kara Hüseyin oğlu Mehmed'in terekesi çocuklarıyla birlikte, eşleri Dürdane ve Aişe'ye intikal etmiştir.[359]

Makbule Mahallesi'nden olup 8 çocuğu bulunan evlad-ı Arabdan Hacı İbrahim bin Hasan'ın varisleri arasında yer alan karısı Mahbube bint Said, çocuklardan 4'ünün annesidir. Diğer çocukların *kebir* olarak kaydedilmiş olması, Mahbube'nin çocuklarından 3 tanesinin *sağir* olması, ikinci eş olduğunu ve diğer eşin ölmüş olabileceğini düşündürmektedir. Ancak Hacı İbrahim'in aynı anda iki eşi olduğu iddiasında bulunmayı sağlayacak ve bunu destekleyecek bir veri bulunmamaktadır.[360] Benzer şekilde geride varisleri arasında yer alan 1 eş bırakan Cami-i Atik Mahallesi'nden evlad-ı Arabdan 5 çocuklu Hamal Ali bin Mehmed'in küçük yaşta olan 4 çocuğundan 3'ünün "diğer" olarak kaydedilmiş olmaları ayrı bir anneden dünyaya gelmiş olabileceklerini akla getirmektedir.[361]

Tereke kayıtları ölen kişinin yaşadığı coğrafya, mekân ve geleneğe dair eğilimler vermesi bakımından önemli kaynaklardır. Ekonomik durumun sac ayaklarından birini teşkil eden köylülük ya da şehirlilik, terekelerden ulaşılabilecek veriler arasında önemli bir yer tutmaktadır. Burada belirtilmesi gereken mühim bir husus da terekelerin idarî teşkilâtlanma hakkında bilgiler edinmeye müsait kayıtlar olduklarıdır. İncelenen terekelerden gerek söz konusu dönemde Antalya ve civarı ve gerekse bağlı bulunduğu yapı hakkında veriler sunan kayıtlara rastlamak mümkün olmuştur. Buna göre, 24 adet köylü erkek terekesinin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Bunlar arasında 2 eşli Müslüman tereke sahipleri de bulunmaktadır. Bu durumda şehirli olanların çok eşlilik yaptığı şeklindeki genel kanının aksine, bu dönemde Antalya'da köylülerin ikinci bir evlilik yaptıkları görülmektedir.

Çocuk Sayıları

Aile dediğimiz kurum temelde karı-koca ve çocuklardan oluşan bir birliktir. Bu kurum içerisinde çeşitli akrabalık bağları ile diğer fertler de yer alabilir. Ancak ailenin özünü anne, baba ve çocuklar oluşturur.

Osmanlı aile yapısına dair yapılacak çalışmalarda kullanılacak kuşkusuz en önemli kaynaklar tereke kayıtlarıdır. Tereke kayıtları aile fertleri, vereseler arasında yer alan diğer kişiler hakkında veri sunmanın yanında çocuk sayıları hakkında doğrudan bilgi verebilen en önemli kaynaklardır. Bu çalışmada kadınlara ait tereke kayıtlarından bahsedilmiştir. Ancak çocuk oranları verilirken karışıklığa mahal vermemesi ve daha ölçülebilir veriler sunması bakımından erkeklere ait tereke kayıtları baz alınmıştır.

Çocuksuz Tereke Sahipleri

Varisleri arasında eşleri olmasına rağmen, çocuk bulunmayan 4 tereke sahibi tespit edilmiştir. Bekar olarak veya küçük yaşta vefat edenler ile varisi bulunmayanlar bu sayının dışında tutulmuştur. Bir tereke sahibi de herhangi bir veresesi kaydedilmediğinden sayıya dâhil edilememiştir. Çok eşli olanlar çocuk sahibi olduğundan tek eşli olanlar arasındaki bu 4 kişinin; Meydan

358 *AŞS*, 64, 26a.
359 *AŞS*, 98, 38a.
360 *AŞS*, 62, 25b.
361 *AŞS*, 102, 39a.

Mahallesi'nden el-Hac Veli oğlu Abdulkerim[362] ve Kulak oğlu Ali bin Kulak Hasan[363], Kızılharim Mahallesi'nden olan ve Debbağ İsa olarak bilinen Ali bin Ahmed bin Abdullah[364] ile aslen Alaiyeli olup Kızılharim Mahallesi'nde vefat eden Hüseyin bin Hasan[365] oldukları tespit edilmiştir. Gayrimüslimler arasında çocuksuz olanlara rastlanmamıştır.

Dul Tereke Sahipleri ve Çocukları

Toplam 6 kız, 9 erkek çocukla 5 dul tereke sahibi tespit edilmiştir. Bunlar arasında gayrimüslim kimse bulunmamaktadır. En fazla çocuğa sahip olanının 3 kız, 2 erkek olmak üzere 5 çocuğu[366], en az çocuğa sahip olanının yalnız 1 kız çocuğu[367] bulunmaktadır.

Tablo 3: Dul Tereke Sahipleri ve Çocuk Sayıları

Tereke Sahibi	Mahalle/Köy	Kız Çocuk	Erkek Çocuk
Mustafa Kethüda ibn-i Abdullah	Unca Karyesi	1	2
Esirci Mustafa bin Ali	Şeyh Sinan Mahallesi	1	0
(Mora Muhaciri) Hüseyin Ağa ibn Mustafa	Tuzcular Mahallesi	3	2
Resul bin İbrahim	İstanos Nahiyesi'ne tabi Ürkütlü Karyesi	0	2
Maden Hacı Süleyman bin Musa	Kızıllu Karyesi	1	3

Cinsiyetlerine Göre Çocuklar

Çocuk sahibi olan 62 kişinin toplam 91 tane kız, 106 tane erkek (ikisi haml-i mevkuf) çocukları vardır. Tek çocuk sahibi olan 10 aile vardır ve çocuklardan bir tanesi henüz doğmamıştır. Haml-i mevkuf olarak kaydedilen bu çocukla birlikte tek çocuklardan erkek olanların toplam sayısı 6'dır. Yalnız (tek) kız çocuk geride bırakan 4 kişiden el-Hac Ali bin Ahmed 2 eşlidir.[368] Yalnız kız çocuk bırakanlardan biri Makbule Mahallesi'nden Kara Yazıcıoğlu Hacı İstirati veled-i Dimitri isimli gayrimüslimdir.[369] Yine Makbule Mahallesi'nden Hacı Kul olarak bilinen Estefroz veled-i Tanaş isimli gayrimüslim haml-i mevkuf olarak geride kalan çocuğun babasıdır.[370] Varisleri arasında birden fazla çocuk bırakmasına rağmen yalnız erkek çocuğu olan 9 tereke sahibi mevcuttur. Benzer şekilde çocuklarının hepsi kız olan 6 tereke sahibi tespit edilmiştir.

362 *AŞS*, 14, 7a.
363 *AŞS*, 20, 10b.
364 *AŞS*, 114, 49b.
365 *AŞS*, 63, 26a.
366 *AŞS*, 30, 13b.
367 *AŞS*, 16, 8a.
368 *AŞS*, 64, 26a.
369 *AŞS*, 83, 31b.
370 *AŞS*, 123, 56a.

Tablo 4: Yalnız Kız Çocuk Sahipleri

Tereke Sahibi	Mahalle/Köy	Yalnız Kız Çocuk
el-Hac Ali bin Ahmed	Kızıllu Karyesi	1 (çok eşli)
Kara Yazıcıoğlu Hacı İstirati veled-i Dimitri	Makbule Mahallesi	1
Molla Hüseyin	Karabayır Mahallesi	1
Esirci Mustafa bin Ali	Şeyh Sinan Mahallesi	1 (dul)
Hasan bin Kara Hüseyin oğlu Mehmed	Yarbaş Çandırı Karyesi	2
Timurcu Sağır Ali bin Akkaş	Aşık Doğan Mahallesi	2
Cafer bin Osman	Kızılharim Mahallesi	3
Topal Ahmed bin Halil bin Abdullah	Keşir Karyesi sınırında Cakacı Aşireti	3
Karayazıcı oğlu Hacı veled-i Dimitri	Makbule Mahallesi	3
Ispartalı Deli Ahmed bin Süleyman	Bali Beğ Mahallesi	4

Tablo 5: Yalnız erkek çocuk sahipleri

Tereke Sahibi	Mahalle/Köy	Yalnız Erkek Çocuk
Zenci Mercan bin Abdullah	Tuzcular Mahallesi	1
İçilli Kara Ahmed oğlu Molla Ali	Kara Kuyu Mahallesi	1
Satır oğlu Sinan bin Hüseyin	Şeyh Sinan Mahallesi	1
Deli İsmail oğlu Mehmed	Teke Sancağı dâhilindeki Finike Kazası'na bağlı Has Karyesi ahalisinden iken askerdeyken vefat etmiştir.	1
Arapkirli Ahmed Ağa bin Mustafa bin Abdullah	İskender Çelebi Mahallesi	1
Hacı Kul olarak bilinen Estefroz veled-i Tanaş	Makbule Mahallesi	1 (haml-i mevkuf)
Katrancı oğlu Ali bin Mehmed	Şeyh Sinan Mahallesi	2
Musa bin Kara Osman	İstanos Nahiyesi'ne tabi Sarı Keçili Aşireti'nden	2
Resul bin İbrahim	İstanos Nahiyesi'ne tabi Ürkütlü Karyesi	2 (dul)
Mehmed bin Abdülmecid	İstanos Nahiyesi'ne tabi Kışlakçı Karyesi	2
Bağçevan Manav Mustafa bin Abdullah	Timurcu Kara Mahallesi	2
Yusuf oğlu Kethüda ibn Halil	Meydan Mahallesi	2
Ahmed bin Müsli	Timurcu Kara Mahallesi	2
el-Hac Hafız Mehmed Efendi ibn es-Seyyid Osman Efendi	Karahisar-i Sahib Sancağı dâhilinde Homa Kazası Köseler ahalisinden olup hicaza gitmek üzere Antalya iskelesinde Nakb Ağa Hanı'nda misafir iken vefat etmiştir.	3

Tereke Sahibi	Mahalle/Köy	Yalnız Erkek Çocuk
Kaya oğlu Kostandi veled-i Etnay	Makbule Mahallesi	3

Çok Çocuklu Aileler

Cinsiyet olarak tek olmalarına rağmen sayıları bakımından çokluk ifade eden 15 terekeden tespit edilen toplam 37 çocuktan; 17'si kız olup yalnız kız çocuk sahibi olan 6 aileye aittir. Geriye kalan 20 erkek çocuk, birden fazla erkek çocuğu olup kız çocuğu olmayan 9 tereke sahibinin çocuklarıdır. Bunlar arasında 3 kız çocuğuna sahip üç erkekten biri Makbule Mahallesi'nden Karayazıcı oğlu Hacı veled-i Dimitri olup gayrimüslimdir.[371] Yalnız kız çocuk sahibi olup çocuk sayısı en fazla olan ise Meydan Mahallesi'nden Ispartalı Deli Ahmed bin Süleyman olup Deli Ahmed 4 kız çocuğuna sahiptir.[372] Yalnız erkek çocuk sayısı en fazla 3 olan iki kişiden biri gayrimüslim olup Makbule Mahallesi'nden Kaya oğlu Kostandi veled-i Etnay'dır.[373]

Birden fazla çocuğu olup hem kız hem erkek varis geride bırakan 37 kişi bulunmaktadır. Aşağıdaki tablo kız ve erkek çocuk sahibi olan Müslim ve gayrimüslimleri göstermektedir.

Tablo 6: Hem kız hem erkek çocuğu olanlar

Tereke Sahibi	Mahalle/Köy	Müslim/ Gayrimüslim	Kız Çocuk	Erkek Çocuk	Toplam
Mehmed bin Ali	Şaib Karyesi	Müslim	1	3	4
Kara Hasan oğlu Veli	Tahtacı Cemaati	Müslim	1	3	4
Mustafa Kethüda ibn-i Abdullah	Unca Karyesi	Müslim	1	3 (dul)	4
Abdullah	Arab Mescidi Mahallesi	Müslim	3	2	5
Tokmak oğlu Ahmed bin Osman	İstanos Nahiyesi'ne tabi Bayat Karyesi	Müslim	2	1	3
Kel Ebubekir bin Süleyman	İstanos Nahiyesi'ne tabi Ali Fahreddin-i Sağir Karyesi	Müslim	2	1	3
(Süleyman) bin Kel Ebubekir	İstanos Nahiyesi'ne tabi Ali Fahreddin-i Sağir Karyesi	Müslim	1	2	3
Badem Ağaçlı Getürücü uzun Hasan Ali bin Hüseyin	Çavuş Bağçesi Mahallesi	Müslim	2	2	4
(Mora Muhaciri) Hüseyin Ağa ibn Mustafa	Tuzcular Mahallesi	Müslim	3	2 (dul)	5
Evren Beğ oğlu Mehmed bin Ahmed	Baba Doğan Mahallesi	Müslim	1	1	2
Hacı Halil oğlu Ahmed (katledilerek)	Aralık Karyesi	Müslim	2	1	3

371 *AŞS*, 111, 44a.
372 *AŞS*, 26, 11b.
373 *AŞS*, 121, 53b.

Tereke Sahibi	Mahalle/Köy	Müslim/ Gayrimüslim	Kız Çocuk	Erkek Çocuk	Toplam
Çömlekçi İbrahim bin Hüseyin	Çavuş Bağçesi Mahallesi	Müslim	3	4	7
Maden Hacı Süleyman bin Musa	Kızıllu Karyesi	Müslim	1	3 (dul)	4
Kısacıkzade Hafız Süleyman Efendi ibn Abdurrahman	Makbule Mahallesi	Müslim	1	3(1'i haml-i mevkuf)	4
Kabak Yani oğlu Hacı Kiryako veled-i Yani	Ispartalı olup Antalya'da İki Kapulu Han'da ticaret için misafir iken vefat etmiştir.	Gayrimüslim	3	2	5
(evlad-ı Arabdan) Yağcı el-Hac Yusuf Ağa ibn eş-Şeyh Abdurrahman	Makbule Mahallesi	Müslim	3	2	5
Ali Bey oğlu Ömer Ali bin İbrahim	Makbule Mahallesi	Müslim	3	1	4
İmam Ahmed oğlu Kırcuma Mehmed Usta	Aslen Burdur şehri Üçdibek Mahallesi ahalisinden iken ticaret dolayısıyla İskenderiye tarafına gidip oradan dönerken yolda vefat etmiştir.	Müslim	1	2	3
Sarı Ali bin Osman	Uncalı Karyesi	Müslim	3	2	5
(evlad-ı Arabdan) Hacı İbrahim bin Hasan	Makbule Mahallesi	Müslim	5	3	8
Ömer bin Halil	Koşarlar Karyesi	Müslim	2	1	3
İsmail bin Veysel	Yarbaş Çandırı Karyesi	Müslim	2	3	5
(Mora Muhaciri) Salih Efendi ibn Tosun Hasan Ağa	Hasbalan Mahallesi'nden olup Mısır diyarında binbaşı olup İskenderiye'de vefat etmiştir.	Müslim	1	1	2
Cezayirli Cerrah el-Hac Mehmed bin Hüseyin	Elmalu Mahallesi	Müslim	1	3	4
Zaim oğlu Zabtiye İbrahim Ağa ibn Mehmed Ağa	Keçi Bali Mahallesi	Müslim	1	1	2
Adanalı İbrahim bin Mahmud	Meydan Mahallesi	Müslim	1	1	2
Molla Halil	Karabayır Mahallesi	Müslim	3	4	7
Kara Hüseyin oğlu Mehmed	Yarbaş Çandırı Karyesi	Müslim	3	3	6 (çok eşli)
(evlad-ı Arabdan) Hamal Ali bin Mehmed	Cami-i Atik Mahallesi	Müslim	1	4	5

Tereke Sahibi	Mahalle/Köy	Müslim/ Gayrimüslim	Kız Çocuk	Erkek Çocuk	Toplam
Bağçevan Çaviş Hasan bin Halil	Şeyh Sinan Mahallesi	Müslim	1	1	2
Kasab Arab Ali bin Hasan	Timurcu Süleyman Mahallesi	Müslim	2	1	3
Kablan veled-i Sava	Cami-i Cedid Mahallesi	Gayrimüslim	1	2	3
Nasuh bin küçük oğlu Ömer	Kızılkaya Kazası Oran Karyesi	Müslim	2	3	5
Nahal oğlu İsmail bin Abdülkerim bin Abdullah	Çakırlar Karyesi	Müslim	1	2	3
Hancı Hacı Erselan veled-i Sava	Cami-i Cedid Mahallesi	Gayrimüslim	3	3	6
Çadırcı oğlu Hoca Bağçevan Ahmed bin Hafız Mustafa bin Abdullah	Meydan Mahallesi	Müslim	2	3	5
Yusuf Çaviş ibn Abdurrahman	Aşık Doğan Mahallesi	Müslim	1	1	2
Toplam	37 tereke		70	80	150

Tablo 6: Tek çocuklu aileler

Tereke Sahibi	Mahalle/Köy	Yalnız Kız Çocuk	Yalnız Erkek Çocuk
el-Hac Ali bin Ahmed	Kızıllu Karyesi	1(çok eşli)	
Kara Yazıcıoğlu Hacı İstirati veled-i Dimitri	Makbule Mahallesi	1	
Molla Hüseyin	Karabayır Mahallesi	1	
Esirci Mustafa bin Ali	Şeyh Sinan Mahallesi	1 (dul)	
Zenci Mercan bin Abdullah	Tuzcular Mahallesi		1
içilli kara Ahmed oğlu Molla Ali	Kara Kuyu Mahallesi		1
Satır oğlu Sinan bin Hüseyin	Şeyh Sinan Mahallesi		1
Deli İsmail oğlu Mehmed	Teke Sancağı dâhilindeki Finike Kazası'na bağlı Has Karyesi ahalisinden iken askerdeyken vefat etmiştir.		1
Arapkirli Ahmed Ağa bin Mustafa bin Abdullah	İskender Çelebi Mahallesi		1
Hacı Kul olarak bilinen Estefroz veled-i Tanaş	Makbule Mahallesi		1 (haml-i mevkuf)

Tablo 7: 2 çocuklu aileler

Tereke Sahibi	Mahalle/Köy	Yalnız Kız Çocuk	Yalnız Erkek Çocuk	Hem Kız Hem Erkek
Hasan bin Kara Hüseyin oğlu Mehmed	Yarbaş Çandırı Karyesi	x		
Timurcu Sağır Ali bin Akkaş	Aşık Doğan Mahallesi	x		
Katrancı oğlu Ali bin Mehmed	Şeyh Sinan Mahallesi		x	
Musa bin Kara Osman	İstanos Nahiyesi'ne tabi Sarı Keçili Aşireti'nden		x	
Resul bin İbrahim	İstanos Nahiyesi'ne tabi Ürkütlü Karyesi		x (dul)	
Mehmed bin Abdülmecid	İstanos Nahiyesi'ne tabi Kışlakçı Karyesi		x	
Bağçevan Manav Mustafa bin Abdullah	Timurcu Kara Mahallesi		x	
Yusuf oğlu Kethüda ibn Halil	Meydan Mahallesi		x	
Ahmed bin Müsli	Timurcu Kara Mahallesi		x	
Evren Beğ oğlu Mehmed bin Ahmed	Baba Doğan Mahallesi			x
(Mora Muhaciri) Salih Efendi ibn Tosun Hasan Ağa	Hasbalan Mahallesi'nden olup Mısır diyarında binbaşı olup İskenderiye'de vefat etmiştir.			x
Zaim oğlu Zabtiye İbrahim Ağa ibn Mehmed Ağa	Keçi Bali Mahallesi			x
Adanalı İbrahim bin Mahmud	Meydan Mahallesi			x
Bağçevan Çaviş Hasan bin Halil	Şeyh Sinan Mahallesi			x
Yusuf Çaviş ibn Abdurrahman	Aşık Doğan Mahallesi			x

Tablo 8: 3 çocuklu aileler

Tereke Sahibi	Mahalle/Köy	Yalnız Kız Çocuk	Yalnız Erkek Çocuk	Hem Kız Hem Erkek
Cafer bin Osman	Kızılharim Mahallesi	x		
Topal Ahmed bin Halil bin Abdullah	Keşir Karyesi sınırında Cakacı Aşireti	x		
Karayazıcı oğlu Hacı veled-i Dimitri	Makbule Mahallesi	x		
el-Hac Hafız Mehmed Efendi ibn es-Seyyid Osman Efendi	Karahisar-i Sahib Sancağı dâhilinde Homa Kazası Köseler ahalisinden olup hicaza gitmek üzere Antalya iskelesinde Nakb Ağa Hanı'nda misafir iken vefat etmiştir.		x	
Kaya oğlu Kostandi veled-i Etnay	Makbule Mahallesi		x	

Tereke Sahibi	Mahalle/Köy	Yalnız Kız Çocuk	Yalnız Erkek Çocuk	Hem Kız Hem Erkek
Tokmak oğlu Ahmed bin Osman	İstanos Nahiyesi'ne tabi Bayat Karyesi			x
Kel Ebubekir bin Süleyman	İstanos Nahiyesi'ne tabi Ali Fahreddin-i Sağir Karyesi			x
(Süleyman) bin Kel Ebubekir	İstanos Nahiyesi'ne tabi Ali Fahreddin-i Sağir Karyesi			x
Hacı Halil oğlu Ahmed (katledilerek)	Aralık Karyesi			x
İmam Ahmed oğlu Kırcuma Mehmed Usta	Aslen Burdur şehri Üçdibek Mahallesi ahalisinden iken ticaret dolayısıyla İskenderiye tarafına gidip oradan dönerken yolda vefat etmiştir.			x
Ömer bin Halil	Koşarlar Karyesi			x
Kasab Arab Ali bin Hasan	Timurcu Süleyman Mahallesi			x
Kablan veled-i Sava	Cami-i Cedid Mahallesi			x
Nahal oğlu İsmail bin Abdülkerim bin Abdullah	Çakırlar Karyesi			x

Tablo 9: 4 çocuklu aileler

Tereke Sahibi	Mahalle/Köy	Yalnız Kız Çocuk	Hem Kız Hem Erkek
Ispartalı Deli Ahmed bin Süleyman	Bali Beğ Mahallesi	x	
Mehmed bin Ali	Şaib Karyesi		x
Kara Hasan oğlu Veli	Tahtacı Cemaati		x
Mustafa Kethüda ibn-i Abdullah	Unca Karyesi		x
Badem Ağaçlı Getürücü uzun Hasan Ali bin Hüseyin	Çavuş Bağçesi Mahallesi		x
Maden Hacı Süleyman bin Musa	Kızıllu Karyesi		x
Kısacıkzade Hafız Süleyman Efendi ibn Abdurrahman	Makbule Mahallesi		x
Ali bey oğlu Ömer Ali bin İbrahim	Makbule Mahallesi		x
Cezayirli Cerrah el-Hac Mehmed bin Hüseyin	Elmalu Mahallesi		x

Tablo 10: 5 çocuklu aileler

Tereke Sahibi	Mahalle/Köy	Hem Kız Hem Erkek
Abdullah	Arab Mescidi Mahallesi	x
(Mora Muhaciri) Hüseyin Ağa ibn Mustafa	Tuzcular Mahallesi	x

Tereke Sahibi	Mahalle/Köy	Hem Kız Hem Erkek
Kabak Yani oğlu Hacı Kiryako veled-i Yani	Ispartalı olup Antalya'da İki Kapulu Han'da ticaret için misafir iken vefat etmiştir.	x
(evlad-ı Arabdan) Yağcı el-Hac Yusuf Ağa ibn eş-Şeyh Abdurrahman	Makbule Mahallesi	x
Sarı Ali bin Osman	Uncalı Karyesi	x
İsmail bin Veysel	Yarbaş Çandırı Karyesi	x
(evlad-ı Arabdan) Hamal Ali bin Mehmed	Cami-i Atik Mahallesi	x
Nasuh bin küçük oğlu Ömer	Kızılkaya Kazası Oran Karyesi	x
Çadırcı oğlu Hoca Bağçevan Ahmed bin Hafız Mustafa bin Abdullah	Meydan Mahallesi	x

Tablo 11: 6 çocuklu aileler

Tereke Sahibi	Mahalle/Köy	Hem Kız Hem Erkek
Kara Hüseyin oğlu Mehmed	Yarbaş Çandırı Karyesi	x
Hancı Hacı Erselan veled-i Sava	Cami-i Cedid Mahallesi	x

Tablo 12: 7 çocuklu aileler

Tereke Sahibi	Mahalle/Köy	Hem Kız Hem Erkek
Çömlekçi İbrahim bin Hüseyin	Çavuş Bağçesi Mahallesi	x
Molla Halil	Karabayır Mahallesi	x

Tablo 13: 8 çocuklu aileler

Tereke Sahibi	Mahalle/Köy	Hem Kız Hem Erkek
(evlad-ı Arabdan) Hacı İbrahim bin Hasan	Makbule Mahallesi	x

Yukarıdaki tablolar incelendiğinde hem kız hem erkek çocuk sahiplerinden 6'sının iki, 9'unun üç, 8'inin dört, 9'unun beş, 2 tanesinin altı, 2 tanesinin yedi ve 1 tanesinin sekiz çocuğu olduğu görülmektedir. 6 çocuklu erkeklerden biri çok eşli Kara Hüseyin oğlu Mehmed'dir ve terekesinde çocukların hangi eşine ait olduğuna dair veri bulunmamaktadır.[374] En çok çocuğa sahip olan 8 çocukla Makbule Mahallesi'nden Hacı İbrahim bin Hasan'dır ve çocuklar, biri kayıtlarda yer almayan iki eşinden dünyaya gelmiştir.[375] 4 çocuk bulunan terekelerden ikisi dul erkeklere aittir. Makbule Mahallesi'nden Kısacıkzade Hafız Süleyman Efendi ibn Abdurrahman biri haml-i mevkuf olmak üzere 4 çocuk geride bırakmıştır.[376] Terekeler içerisinde haml-i mevkuf olarak kayıtlı iki

374 *AŞS*, 98, 38a.
375 *AŞS*, 62, 25b.
376 *AŞS*, 46, 19a.

çocuk tespit edilmiştir. Bunlardan biri de aynı mahalleden Hacı Kul olarak bilinen Estefroz veled-i Tanaş isimli gayrimüslime aittir. Bu çocuklar terekeden erkek çocuk gibi görülerek pay almışlardır.

Tereke sahibi 7 gayrimüslimden birden fazla çocuğu olanlardan biri 3 kız, diğeri 3 erkek çocuğa sahipken; hem kız hem erkek çocuk sahibi 3 gayrimüslim bulunmaktadır. Her iki cinsiyetten çocuğu olan gayrimüslimler 3 çocukla Kablan veled-i Sava[377], 5 çocukla Kabak Yani oğlu Hacı Kiryako veled-i Yani[378] ve 6 çocukla Hancı Hacı Erselan veled-i Sava[379]'dır. Çocuklu aileler içerisinde gayrimüslimler %11.3 oranını vermektedir.

Sonuç

104 adet tereke kaydının incelendiği bu çalışma sonucunda; tek eşli 59, çok eşli (2 eşle) 2 kişi tespit edilmiştir. 81 erkek terekesinden 15 tanesi varis bırakmayan veya henüz evlenmemiş kişilere aittir. 5 tereke sahibinin öldüklerinde dul oldukları tespit edilmiştir. Dul olanlar hariç tutulduğunda; evli erkekler içerisinde çok eşli olanlar %3.27 oranını vermektedir. Bu kadar çok tereke arasında bu orana ulaşmak söz konusu dönemde Antalya'da çok eşliliğin yaygın olmadığını göstermektedir. Bu durum, görünürde ekonomik sebeplere bağlı olabilir. Ancak sosyo-kültürel zeminde bakıldığında; çok eşliliğin Antalya'da yaygın olmaması üzerinde, göçebe yaşam kültürünün etkili olduğu düşünülmektedir. Çok eşli olanlardan biri el-Hac unvanına sahiptir ve tek kız babasıdır.[380] Çok eşli olan diğer kişi aynı zamanda 6 çocuklu iki kişiden biri olan Kara Hüseyin oğlu Mehmed'dir.[381]

Toplam 197 çocuk kayıtlara geçmiş olup 62 terekeden pay sahibidirler. 4 tereke sahibinin çocuk bırakmadan vefat ettiği bilinmektedir. Bu erkeklerin tek eşli oldukları bilinmektedir. Onlar da dâhil edildiğinde her aileye ortalama üç çocuk düşmektedir. Toplam çocuk sayısı içerisinde kız çocukların oranı %46,2; erkek çocukların oranı %53,8'dir.

Sonuç olarak; yukarıdaki veriler göz önünde bulundurulduğunda Osmanlı ailesi üzerine yapılan çalışmalarla ortaya çıkan genel sonuçların aksine çok eşli olanların köylüler olduğu görülmektedir. Çocuklu tereke sahipleri baz alındığında kişi başına; gayrimüslimlerde 4, Müslümanlarda 3 çocuk düşmektedir. Gayrimüslimlerin ortalama tereke değerleri Müslümanlara göre fazladır. Bu da hepsi şehirli olan gayrimüslimlerin çocuk sahibi olma eğilimlerinin yüksek olduğunu ve Müslümanlarla kıyaslandığında ortalama gelir düzeyinin çocuk sahibi olmalarını etkilediğini göstermektedir. Ancak ortalama gelir düzeyleri gayrimüslimlerin kendi aralarında çok çocuk sahibi olmalarını etkilememiştir. Ortalama 46 bin kuruşluk gelir düzeyine sahip gayrimüslimlerden; en çok çocuk sahibi olanın 50 bin değerinde terekesi mevcutken, yaklaşık 5-6 bin değerindeki iki tereke sahibi 3 ve 5 çocuk sayıları ile gelir düzeyinin çok çocuk sahibi olmayı etkilemediğini göstermektedir.

Bütüne bakıldığında; çok eşlilik ve çocuk sayıları ile ilgili olarak tespit edilen bu veriler, bir ailenin ortalama 5 kişiden oluştuğunu ortaya koymaktadır. Ancak bu sayı, söz konusu dönemde Antalya için geçerlidir. Benzer kaynaklar kullanılarak, başka coğrafyalar üzerine yapılacak çalışmalarda, farklı sonuçların çıkma ihtimali elbette bulunmaktadır.

377 *AŞS*, 110, 43a.
378 *AŞS*, 49, 19b.
379 *AŞS*, 120, 53a.
380 *AŞS*, 64, 26a.
381 *AŞS*, 98, 38a.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

8 Numaralı Antalya Şer'iye Sicili.

Tetkik Çalışmalar

Ekinci, Ekrem B. (2002). "Tanzimat Devri Osmanlı Mahkemeleri". *Türkler.* Ankara: YTY. 13: 771-779.

Kâmil Ali, K., Öğüt S. "Çok Evlilik", *DİA*. 8: 365-369.

Karaman, H. (1974). *Mukayeseli İslam Hukuku*. İstanbul: İrfan Matbaası.

Kur'an-ı Kerim ve Muhtasar Meali. (2004). Haz. Hayrat Neşriyat. İstanbul.

Kurt, A. (1999). "Dinî Kaynakların Çokeşliliğe İlişkin Görüşleri ve Osmanlılarda Çok Eşlilik". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 8(8): 183-214.

Öz, M. «Osmanlı Toplumu». *DİA*. 33: 532-538.

Özcan, T. «Muhallefat». *DİA*. 30: 406-407.

Tabakoğlu, A. (2007). "Resim". *DİA*. İstanbul. 34: 582-584.

Tabakoğlu, A. (1992). "Osmanlı Toplumunda Aile". *Sosyal ve Kültürel Değişme Sürecinde Aile,* Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yay. 1: 92-96.

Uğur, Y. (2010). "Şer'iye Sicilleri". *DİA*. İstanbul. 39: 8-11.

Üçok, C., Mumcu, A., Bozkurt, G. (2002). *Türk Hukuk Tarihi.* Ankara: Savaş Yay.

POLYGAMY AND THE NUMBER OF CHILDREN IN ANTALYA IN TEREKE RECORDS BETWEEN 1854-1859 (ACCORDING TO 8 NUMBERED ANTALYA ŞER'İYE COURT RECORDS)

Abstract

One of the important sources used in the social history studies is undoubtedly şer'iye court records. Tereke records which take place in the şer'iye court records or which are recorded independently, are important in terms of shedding light to various dimensions of social history studies.

Shortly, tereke which can be defined as documents related to the everything left behind of the deceased and their distribution presents datas related to the socio-cultural structure and life of the period. It is also very significant in terms of giving information about family institution. In this study, the issue of polygamy in Antalya between 1854-1859 will be evaluated, will be tried to study whether there is a tendency of the community in this matter or not. Also, the number of children of tereke owners will be discussed. Tereke records which take place in the 8 Numbered Antalya Şer'iye Court Records are main source of the study.